

Sygn. akt I UK 159/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka

SSA Jolanta Hawryszko (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Z. T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.
o rentę z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 kwietnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 22 października 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w T. Wydział IV Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 14 maja 2015 r. po rozpoznaniu odwołania Z. T. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T. z 8 lipca 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał odwołującej rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy od 1 marca 2014 r. do 31 maja 2015 r. Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 22 października 2015 r. po

rozpoznaniu apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Sądy obydwu instancji ustaliły, że Z. T., urodzona 28 marca 1959 r., wykształcenie średnie ogólnokształcące, pracowała jako magazynier, sprzątaczką, prowadziła działalność gospodarczą magiel elektryczny, czyszczenie dywanów. W okresach 27.04.2000 - 30.09.2002, 1.11.2002 – 30.04.2005, 1.03.2006 – 30.09.2007 pobierała rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS od 8 grudnia 2009 r. do 31 stycznia 2011 r. pobierała rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy przyznaną wyrokiem Sądu Okręgowego w T., a następnie od 1 lutego 2011 r. do 28 lutego 2013 r. na podstawie decyzji organu rentowego rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy; w kolejnym okresie od 1 marca 2013 r. do 28 lutego 2014 r. pobierała rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy przyznaną wyrokiem Sądu Okręgowego w T. z 24 października 2013 r. W dniu 23 stycznia 2014 r. odwołująca ponownie wystąpiła z wnioskiem o rentę.

W dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku, przesuniętym o okres pobierania renty tj. w okresie od 26 marca 1993 r. do 22 stycznia 2014 r. udokumentowała 2 lata, 11 miesięcy i 25 dni okresów składkowych oraz 3 lata, 6 miesięcy i 3 dni okresów nieskładkowych, łącznie po ograniczeniu, o którym mowa w art. 5 ust. 2 ustawy emerytalnej udowodniła 3 lata, 11 miesięcy i 23 dni okresów składkowych i nieskładkowych. W dziesięcioleciu przed dniem powstania niezdolności do pracy przesuniętym o okres pobierania renty tj. od 14 stycznia 1993 r. do 15 sierpnia 2009 r. udokumentowała 3 lata i 1 dzień okresów składkowych oraz 3 lata, 7 miesięcy i 14 dni okresów nieskładkowych, łącznie po ograniczeniu 4 lata i 1 dzień okresów składkowych i nieskładkowych. Odwołująca na przestrzeni całej aktywności zawodowej udowodniła 15 lat, 3 miesiące i 1 dzień okresów składkowych i 5 lat, 11 miesięcy i 19 dni okresów nieskładkowych, po ograniczeniu łącznie 20 lat, 4 miesiące i 2 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Ostatnim okresem ubezpieczenia odwołującej jest pobieranie zasiłku dla bezrobotnych do 24 października 2007 r.

Na podstawie opinii biegłych sądowych lekarzy specjalistów z zakresu neurologii, kardiologii, chirurgii-ortopedii Sądy ustaliły następujące schorzenia:

zmiany zwyrodnieniowo-dyskopatyczne kręgosłupa, obniżenie gęstości mineralnej kości, złamanie kręgu L1, przebyte złamanie kości potylicznej, żeber, kręgu C7, kości piszczelowej lewej, przebyte wstrząśnienie mózgu, nawracającą rwę kulszową prawostronną. Ubezpieczona była częściowo niezdolna do pracy zarobkowej okresowo od 1 marca 2014 r. do 31 maja 2015 r., niezdolność do pracy trwa nieprzerwanie od 8 grudnia 2009 r. W dniach 6 czerwca 2014 r. i 8 lipca 2014 r. była częściowo niezdolna do pracy.

Sąd Okręgowy uznał zasadność odwołana jako podstawę prawną przywołując przepisy art. 57, art. 12, art. 13 oraz art. 61 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Wskazał na fakt, że odwołująca w latach 2011 - 2013 pobierała rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy przyznawaną jej decyzjami organu rentowego, a następnie do 28 lutego 2014 r. pobierała rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy przyznaną wyrokiem Sądu Okręgowego w T. Tak więc spełnia przesłanki z art. 61 w zw. z art. 57 ww. ustawy.

Sąd Apelacyjny rozważył sprawę odmiennie. Stwierdził, że ubezpieczona nabyła prawo do świadczenia rentowego w stanie prawnym obowiązującym przed 23 września 2011 r. (wejście w życie ustawy zmieniającej) po spełnieniu warunków określonych w art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej. Obowiązywała wówczas wykładnia art. 57 ustawy dokonana w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 28 marca 2006 r. I UZP 5/05 (OSNP nr 19-20, poz. 305), zgodnie z którą ubezpieczony, o którym stanowi art. 57 ust. 2 nie musiał spełniać warunku ustanowionego w art. 57 ust. 1 pkt 3, ale również warunku ustanowionego w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z - definiującym pojęcie wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego - art. 58 ust. 1 i 2 ustawy. Zatem ubezpieczona, która wówczas nie spełniała warunku pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności, a od poprzednio pobieranej renty do 30 września 2007 r. upłynęło ponad 18 miesięcy, nabyła prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, gdyż była całkowicie niezdolna do pracy od 8 grudnia 2009 r. i wykazała łączny staż 20 lat 4 miesiące i 2 dni. Rentę z tego tytułu pobierała od 8 grudnia 2009 r. do 31 stycznia 2011 r., po czym została uznana za

częściowo niezdolną do pracy. W uchwale z 16 kwietnia 2009 r., II UZP 1/09, LEX 489029 Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabyte na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ustaje, gdy ustanie warunków całkowitej niezdolności do pracy (art. 101 pkt 1 ustawy). Co prawda wnioskodawczyni w ciągłości po 31 stycznia 2011 r. dwukrotnie pobierała okresową rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy, jednak już wówczas nie spełniała przesłanek do renty. W tym stanie rzeczy nie miał zastosowania art. 61 ustawy emerytalnej. Zgodnie z tym przepisem prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu jeśli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy. W powołanym przepisie chodzi jednak o przywrócenie tego samego prawa, a więc bez badania przesłanek innych niż niezdolność do pracy. Co więcej, w judykaturze Sądu Najwyższego podkreśla się, że chociaż art. 61 ustawy odwołuje się do niezdolności do pracy, to w istocie dotyczy pozostałych warunków określonych w art. 57 ust. 1 ustawy, a jego celem jest zapobieganie ustalaniu na nowo warunku stażu ubezpieczeniowego i jego „częstości” (art. 57 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 58 ust. 1 i 2) oraz warunku czasu powstania niezdolności do pracy (art. 57 ust. 1 pkt 3). W rezultacie art. 61 ma zapobiegać ustalaniu od nowa prawa do renty określonej w art. 57 ust. 1. W sprawie w okresie od 1 marca 2013 r. – 28 lutego 2014 r., wynikającym z wyroku Sądu Okręgowego, ubezpieczona jakkolwiek miała przyznaną rentę, to fakt, że nie spełniała przesłanek ustawowych tego prawa wskazuje, że nie mogło dojść do przywrócenia tego samego prawa. Nie zmienia powyższej oceny okoliczność, że przedmiotowy wyrok jest prawomocny, chociaż wyrok miał znaczenie dla oceny uprawnień wnioskodawczyni do renty w trybie art. 61 ustawy, bo przesądził kwestię pobierania świadczenia nieprzerwanie od 1 lutego 2011 r.

Skarga kasacyjna została złożona w imieniu ubezpieczonej i została oparta na podstawie:

1. naruszenia prawa materialnego, a to: - art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez jego błędną wykładnię i niezastosowanie w sytuacji, gdy po ustaniu prawa do renty na okres 1 marca 2013 – 28 lutego 2014, ustalonego wyrokiem Sądu Okręgowego w T. z 24 października 2013 r., które to było

kontynuacją prawa do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy przyznanej kolejnymi decyzjami ZUS, ubezpieczona nadal pozostawała niezdolna do pracy, a zatem nie zachodziła przesłanka do ponownego badania przez Sąd warunków z art. 57 ust. 1 pkt 2-3 ustawy, a tylko zachodziła konieczność zbadania istnienia niezdolności do pracy; - art. 57 ust. 1 pkt 2-3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez jego niewłaściwe zastosowanie i ponowne badanie w sprawie, czy są spełnione przesłanki w nim zawarte, w sytuacji gdy zostało to już stwierdzone w wyroku Sądu Okręgowego w T. z 24 października 2013 r., jak i poprzedzających go decyzjach ZUS, i brak było możliwości ponownego ich badania ze względu na prawomocność materialną ustaleń w tym zakresie, jak i brzmienie art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS;

2. naruszenia przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, a to: - art. 365 k.p.c. w zw. z art. 366 k.p.c. co skutkowało brakiem przyjęcia przez Sąd II instancji, że jest związany wcześniejszymi poglądami prawnymi sądów powszechnych, w sytuacji gdy w niniejszej sprawie zachodziła tożsamość okoliczności faktycznych i prawnych z tymi ustalonymi przez Sąd Okręgowy w T. z 24 października 2013 r. w zakresie spełnienia przez ubezpieczoną warunków do otrzymania renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy za kolejny okres, oraz w sytuacji, gdy Sąd uprawniony był tylko do badania przesłanek związanych ze stanem zdrowia ubezpieczonej, celem weryfikacji poziomu jej niezdolności do pracy w kolejnym okresie, a nie był uprawniony do badania formalnych podstaw do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, bowiem ta kwestia została już poprzednio prawomocnie przesądzona, co uniemożliwiało czynienie odmiennych ustaleń w tym przedmiocie; b) 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. co skutkowało niesłuszną zmianą wyroku Sądu I instancji w sytuacji, gdy ten odpowiadał prawu i uwzględniał w swej treści okoliczności uprzednio prawomocnie przesądzone wyrokiem Sądu Okręgowego w T. z dnia 24 października 2013 r.

Skarżący wnioskował o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazując, że skarga jest oczywiście uzasadniona, co wynika z faktu, iż Sąd Apelacyjny wydając skarżony wyrok był związany w przedmiotowej sprawie zapatrywaniami prawnymi poczynionymi przez Sąd Okręgowy w T. w sprawie, która

dotyczyła renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy za poprzedni okres w stosunku do bieżącego, w zakresie, w jakim ten sąd ustalił, że ubezpieczająca spełnia warunki do otrzymania renty z art. 57 ust. 1 pkt 2-3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a pomimo to uczynił odmienne ustalenia w tym zakresie. Nadto skarżący wskazał na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne oraz potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości (art. 365 k.p.c. i 366 k.p.c. w związku z art. 57 ust. 1 pkt 2 i 3 oraz art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS), a to wyjaśnienie, czy w przypadku gdy ubezpieczony otrzymywał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy przyznaną na podstawie ostatecznych decyzji ZUS oraz prawomocnych orzeczeń sądu, to przy przyznawaniu renty na kolejny okres wystarczającym jest wykazanie, że istnieje nadal częściowa niezdolność do pracy oraz wystarczające jest przyjęcie, że kwestie formalne, związane z spełnianiem warunków z art. 57 ust. 1 pkt 2-3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS są już prawomocnie przesądzone poprzednimi orzeczeniami (art. 365 k.p.c.) oraz korzystają z ochrony praw nabytych; oraz wyjaśnienie, czy ustalenia czynione przez Sąd orzekający, co do prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy za wcześniejszy okres w zakresie ustalenia spełnienia wymogów ubezpieczonej opisanych w art. 57 ust. 1 pkt 2-3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, są objęte powagą rzeczy osądzonej dla Sądów orzekających o prawie do renty na kolejne okresy, w sytuacji gdy nie zmienia się stopień niezdolności do pracy oraz jej przyczyna, a zakresem orzekania objęty jest tylko kolejny czasokres; a także wyjaśnienie, czy dopuszczalne jest czynienie przez sąd orzekający odmiennych ustaleń faktycznych oraz posiadanie poglądów prawnych w zakresie spełnienia przez ubezpieczoną warunków z art. 57 ust. 1 pkt 2-3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w sytuacji gdy nie zgadza się on z tymi ustalonymi prawomocnie (art. 365 k.p.c.) w sprawach dotyczących prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy za wcześniejszy okres.

Skarżąca wnioskowała o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie w całości oraz oddalenie apelacji ZUS w całości, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna, w odniesieniu do sformułowanych w niej podstaw jest nieusprawiedliwiona. Skarga opiera się na przesłance jej oczywistej zasadności, jak też wyznacza potrzebę wyjaśnienia zagadnienia prawnego, które w istocie sprowadza się do odpowiedzi, czy wyrok sądowy przyznający na określony okres prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy, stanowi prejudykat w odniesieniu do wszystkich przesłanek prawa do renty przyznawanej na następny okres, z wyjątkiem stopnia niezdolności uzależnionego od stanu zdrowia.

Zagadnienie powstało na tle sprawy, w której ubezpieczonej wyrokiem sądowym przyznano prawo do renty od grudnia 2009 r. do stycznia 2011 r. z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, mimo niespełnienia warunku określonego w art. 57 ust. 2 w zw. z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. brak pięcioletniego stażu pracy w dziesięcioleciu przed powstaniem niezdolności do pracy, bądź przed złożeniem wniosku o rentę. Przy czym podstawą rozstrzygnięcia była interpretacja art. 57 ust. 2 dokonana przez Sąd Najwyższy w uchwale z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 305, według której renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy przysługuje osobie, która w przypadku kobiety udowodniła staż pracy wynoszący co najmniej 20 lat oraz jest całkowicie niezdolna do pracy, bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego, przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Po upływie okresu pobierania renty na ww. warunkach, na kolejne okresy organ rentowy własną decyzją przyznał prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy; następnie, po odmowie organu, renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy została przyznana wyrokiem sądowym od marca 2013 r. do lutego 2014 r. Po upływie tego okresu, przy istnieniu częściowej niezdolności do pracy organ rentowy odmówił prawa z uwagi na niespełnienie warunku określonego w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. z uwagi na brak pięcioletniego stażu pracy w dziesięcioleciu przed powstaniem niezdolności, bądź przed złożeniem wniosku o rentę; zasadność tej odmowy wyznacza aktualny przedmiot sporu.

Generalne zagadnienie sformułowane na tle sprawy, wymaga zatem odniesienia do szczególnych przesłanek prawnych wynikające z wykładni w zakresie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, obowiązującej w dotychczasowym stanie prawnym. Dla wyjaśnienia problemu należy przypomnieć, że przesłanki nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy określa art. 57 ustawy emerytalnej, który stanowi: 1. Renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki: 1) jest niezdolny do pracy; 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy; 3) niezdolność do pracy powstała w okresach, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2, pkt 3 lit. b, pkt 4, 6, 7 i 9, ust. 2 pkt 1, 3-8 i 9 lit. a, pkt 10 lit. a, pkt 11-12, 13 lit. a, pkt 14 lit. a i pkt 15-17 oraz art. 7 pkt 1-3, 5 lit. a, pkt 6 i 12, albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów;

2. Przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący, co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy.

Zgodnie z art. 58. 1. Warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, w myśl art. 57 ust. 1 pkt 2, uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony osiągnął okres składkowy i nieskładkowy wynoszący łącznie co najmniej: 1) 1 rok - jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat; 2) 2 lata - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 20 do 22 lat; 3) 3 lata - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 22 do 25 lat; 4) 4 lata - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 25 do 30 lat; 5) 5 lat - jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat.

2. Okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 5, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy; do tego dziesięcioletniego okresu nie wlicza się okresów pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej lub renty rodzinnej.

3. Jeżeli ubezpieczony nie osiągnął okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w ust. 1, warunek posiadania wymaganego okresu uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony został zgłoszony do ubezpieczenia przed ukończeniem 18 lat albo w ciągu 6 miesięcy po ukończeniu nauki w szkole

ponadpodstawowej, ponadgimnazjalnej lub w szkole wyższej oraz do dnia powstania niezdolności do pracy miał, bez przerwy lub z przerwami nieprzekraczającymi 6 miesięcy, okresy składkowe i nieskładkowe.

4. Przepisu ust. 2 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy, o którym mowa w art. 6, wynoszący co najmniej 25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy.

Rozważając zakres stosowania art. 57 ust. 2 ustawy, Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 stwierdził, że na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy, bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Przepis art. 57 ust. 2 kreuje bowiem samodzielny - w relacji do ust. 1 tego artykułu - układ warunkujący nabycie prawa do renty. W przedstawionym stanie prawnym, jest to stwierdzenie o tyle istotne, że art. 57 ust. 2 stanowił samoistne przesłanki ustalania prawa do renty, odmienne od tych wynikających z art. 57 ust. 1. Prezentowany pogląd stał się nieaktualny po nowelizacji ustawy o emeryturach i rentach z FUS dokonanej ustawą z 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, polegającej na dodaniu do ustawy o emeryturach i rentach z FUS wyżej przywołanego art. 58 ust. 4 ustawy. Zatem od czasu wejścia w życie noweli do ustawy emerytalnej, tj. od 23 września 2011 r., art. 57 ust. 2 ustawy nie może już być interpretowany jako przepis samodzielnie określający warunki wymagane do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, ale jedynie jako łączący w stosunku do osób w nim wymienionych przesłanki przewidziane w art. 57 ust. 1. Ubezpieczeni, wskazani w hipotezie normy art. 57 ust. 2 ustawy emerytalnej, u których stwierdzono całkowitą niezdolność do pracy i którzy legitymują się co najmniej 20 - letnim (w przypadku kobiet) lub 25 - letnim (w przypadku mężczyzn) okresem składkowym i nieskładkowym, nie muszą bowiem wykazywać faktu powstania niezdolności do pracy w okresach

wyszczególnionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 lub w ciągu osiemnastu miesięcy od ich ustania. Muszą natomiast, stosownie do art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy emerytalnej, udokumentować co najmniej pięcioletni staż składkowy i nieskładkowy przypadający w dziesięcioleciu poprzedzającym datę wystąpienia z wnioskiem rentowym lub datę powstania niezdolności do pracy. Z tego ostatniego warunku zwalania ubezpieczonego będącego osobą całkowicie niezdolną do pracy dopiero sytuacja opisana hipotezą art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, tj. wykazanie co najmniej 25 - letniego (w przypadku kobiet) lub 30 - letniego (w przypadku mężczyzn) okresu składkowego, o jakim mowa w art. 6 tej ustawy.

Sąd Najwyższy zatem uznał, wobec przedstawionej oceny, że w stanie sprawy Sąd Apelacyjny słusznie wnioskował, że w okresie pobierania renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy przyznanej wyrokiem Sądu Okręgowego, tj. 1 marca 2013 r. – 28 lutego 2014 r. i przypadających po dacie nowelizacji przepisów z 23 września 2011 r., ubezpieczona jakkolwiek miała przyznaną rentę, to w istocie nie spełniała przesłanek ustawowych tego prawa. Co więcej należy stwierdzić, w zgodzie z utrwalonym orzecznictwem wypracowanym na gruncie uchwały Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, że ubezpieczona definitywnie utraciła prawo do renty przyznane na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS już w lutym 2011 r., kiedy to odpadła przesłanka całkowitej niezdolności do pracy; wtedy to organ rentowy winien był zweryfikować wszystkie przesłanki nabycia prawa do renty w myśl art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W kontekście okoliczności zaistniałych w sprawie i podstaw skargi, istotnym zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia jest charakter prawny decyzji przyznającej prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, jak też samo prawo do renty. Problemem tym zajmował się już Sąd Najwyższy, który w wyroku z 18 lutego 2015 r., I UK 225/14, *Legalis*, stwierdził, że ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy następuje na podstawie stanu prawnego obowiązującego w dniu spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa (art. 100 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), a nie według stanu prawnego z daty złożenia wniosku

rentowego, bowiem od tej daty zależy wyłącznie początek wypłaty ustalonego świadczenia (art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej). W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy zamieścił obszerną analizę *in genere* co do nabywania praw w sferze ubezpieczeń społecznych. Stwierdził, że przepis art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej ustanawia generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia. Jeżeli zatem wszystkie przesłanki nabycia prawa do renty zostały spełnione, prawo do świadczenia powstaje, nawet gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie. Nabycie prawa *in abstracto* nie aktualizuje jednak obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, tj. złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, świadczenia wypłaca się bowiem, poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, gdyż ten zawarty jest w art. 57 i doprecyzowany w art. 58 ustawy. Skoro nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy następuje z mocy ustawy, z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UZP 3/11, OSNP 2010 nr 17 - 18, poz. 217).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym aktualną sprawę, aprobuje wskazane rozważania dodatkowo ma na uwadze, że zgodnie z art. 59 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, osobie która spełniła warunki określone w art. 57, przysługuje renta stała - jeżeli niezdolność do pracy jest trwała, bądź renta okresowa - jeżeli niezdolność do pracy jest okresowa (ustęp 1, pkt 1 i 2), przy czym w drugim przypadku renta przysługuje przez okres wskazany w decyzji organu rentowego (ustęp 2.). Przepis zatem należy odczytywać w ten sposób, że prawo do renty okresowej ustaje z upływem terminu na który zostało przyznane. W tym

kontekście należy odczytywać treść normy z art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS stanowiącej, że prawo do renty, które ustało z powodu ustąpienia niezdolności do pracy, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty ubezpieczony ponownie stał się niezdolny do pracy. Jest to instytucja tzw. przywrócenia prawa do renty stosowana jedynie z uwagi na konieczność weryfikacji przesłanki niezdolności. Norma tego przepisu pozwala więc na reaktywację prawa do renty w ściśle określonej sytuacji prawnej, oczywiście przy założeniu, że pozostałe przesłanki tego prawa zostały już spełnione. W każdym więc przypadku, gdy prawo do renty wygaśnie wskutek upływu okresu, na który renta została przyznana, przesłanki tego prawa są ustalane na nowo. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy legalnie przyznane prawo do renty zostaje przywrócone po spełnieniu, w ustawowo zastrzeżonym terminie, przesłanki niezdolności do pracy. W uchwale podjętej przez Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów w 16 kwietnia 2009 r., II UZP 1/09 (OSNP 2009 nr 19-20, poz. 263) przyjęto, że prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabyte na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach ustaje, gdy ustanie warunek całkowitej niezdolności do pracy (art. 101 pkt 1 tej ustawy). W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy wywiódł, że prawo do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy nabyte po ziszczeniu się warunków określonych w art. 57 ust. 2 nie jest tożsame z prawem do renty z tytułu niezdolności do pracy (całkowitej lub częściowej) nabytym wskutek spełnienia wymagań przewidzianych w art. 57 ust. 1 ustawy, a jego istnienie uzależnione jest od utrzymywania się warunku niezdolności do pracy w stopniu kwalifikowanym (sięgającym niezdolności całkowitej). Dlatego kwestia ustania tego prawa powinna być rozpatrywana odrębnie.

Zatem, gdy w sprawie weźmiemy pod uwagę, że ubezpieczona nabyła prawo do renty na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w myśl przepisów sprzed nowelizacji z 23 września 2011 r., więc przy złagodzeniu kryteriów dotyczących stażu ubezpieczeniowego, i prawo to wygasło po upływie okresu, na który zostało przyznane, to po raz kolejny ubezpieczona nie nabędzie tego prawa, ponieważ nowelizacja przepisów nie dopuszcza uprawnienia na dotychczasowych warunkach. W tym rozumieniu jest to nowe uprawnienie do renty, które nie podlega hipotezie normy z art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd Najwyższy w wyroku z 7 listopada 2013 r., II UK 146/13, Legalis, wprost stwierdził, że przepis art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń nie znajduje zastosowania do renty nabytej na podstawie art. 57 ust. 2 i następnie utraconej.

Wobec zaprezentowanej oceny prawnej przedmiotowe rozważania Sądu Apelacyjnego w zakresie wykładni art. 57 ust. 2 w związku z art. 57 ust. 1 oraz art. 58 ust. 1 pkt 5, ust. 2 i ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS są prawidłowe. Stanowisko Sądu Apelacyjnego znajduje potwierdzenie w utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Jako ostatnia pozostaje kwestia nieuwzględnienia przez Sąd Apelacyjny art. 365 k.p.c. w zw. z art. 366 k.p.c. w kontekście wyroku Sądu Okręgowego w T. z 24 października 2013 r. przyznającego ubezpieczonej prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy na okres do 1 marca 2013 r. do 28 lutego 2014 r.

W myśl art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie prawomocne wiąże, w znaczeniu materialnym i formalnym nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Instytucja prawna powagi rzeczy osądzonej wynikająca z art. 366 k.p.c. jest odmienna - choć ściśle powiązana - od regulacji art. 365 § 1 k.p.c. Wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Moc wiążąca orzeczenia (art. 365 § 1 k.p.c.) może być rozważana tylko wtedy, gdy rozpoznawana jest inna sprawa niż ta, w której wydano poprzednie orzeczenie oraz gdy kwestia rozstrzygnięta innym wyrokiem stanowi zagadnienie wstępne. Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest jednak o tyle specyficzne, że nie jest inicjowane przez wniesienie pozwu, lecz odwołanie od decyzji organu rentowego. W każdym przypadku wydania decyzji w indywidualnej sprawie, ubezpieczony ma więc gwarancję prawa do złożenia odwołania i wszczęcia postępowania, nawet gdy decyzja dotyczy tego samego świadczenia, które już wcześniej było przedmiotem orzekania. Stąd wskazane instytucje prawa procesowego, art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c. są w praktyce orzecznictwa ubezpieczeniowego znacząco ograniczone. W judykaturze zauważa się, że nieważność postępowania, związana z

nieodrzućeniem przez sąd ubezpieczeń społecznych odwołania od decyzji organu rentowego z powodu powagi rzeczy osądzonej, mogłaby być rozważana wówczas, gdyby odwołanie zostało wniesione od decyzji już wcześniej zaskarżonej odwołaniem, które zostało oddalone prawomocnym wyrokiem sądowym. Natomiast odwołanie od nowej decyzji organu rentowego podlega merytorycznemu rozpoznaniu, zgodnie z zasadą przewidzianą w art. 83 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 29 marca 2012 r., I UK 299/11, OSNP 2013 nr 9 - 10, poz. 118, wyrok Sądu Najwyższego z 21 lutego 2017 r., II UK 740/15).

Należy też wskazać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje zapatrywanie, że wynikająca z art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca wyroku dotyczy związania wyłącznie sentencją, a nie uzasadnieniem wyroku oraz że sądu nie wiążą ustalenia i oceny wyrażone w uzasadnieniu wyroku innego sądu, czyli przesłanki faktyczne i prawne przyjęte za jego podstawę, gdyż zakresem prawomocności materialnej jest objęty ostateczny wynik rozstrzygnięcia, a nie jego przesłanki (por. wyrok Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2013 r., I UK 29/13). Jest to o tyle istotne, że rozstrzygnięcia sądowe ustalają treść łączącego strony stosunku prawnego w chwili wyrokowania, natomiast po uprawomocnieniu się orzeczenia mogą zaistnieć nowe zdarzenia, które spowodują przekształcenie treści praw i obowiązków stron stosunku ubezpieczenia społecznego, w szczególności nie można wykluczyć spełnienia lub upadku przesłanek materialnoprawnych prawa do świadczeń (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNP 1997 nr 7, poz. 117, a poprzednio uchwałę z dnia 20 września 1978 r., II UZP 7/78, OSNCP 1979 nr 3, poz. 48 oraz wyrok z dnia 8 października 1986 r., II URN 182/86, OSNCP 1987 nr 12, poz. 212).

Rozważania przedstawione w powyższym zakresie pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie, że w przedmiotowej sprawie przywołany wyrok Sądu Okręgowego nie ma waloru prejudykatu co do świadczeń rentowych za dalszy okres, a to z tej przyczyny, że rentę przyznano okresowo. Prejudykat dotyczy tylko okresu objętego wyrokiem sądowym, tak w zakresie przesłanki niezdolności do pracy, jak też pozostałych przesłanek związanych ze stażem ubezpieczeniowym i powstaniem niezdolności do pracy. Moc wiążąca prawomocnego wyroku, czyli jego

prawomocność materialna, oznacza konieczność uwzględnienia faktu istnienia konkretnego wyroku o określonej treści (por. wyrok Sądu Najwyższego 28 czerwca 2013 r., I UK 29/13, wyrok z 16 grudnia 2016 r. II UK 514/15). I tak też stwierdzono w sprawie. Powaga rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 366 k.p.c. dotyczy tylko tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa faktyczna i materialnoprawna nie może ulec zmianie. Zatem w sprawie powaga rzeczy osądzonej dotyczy jedynie zamkniętego okresu, na który przyznano rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Natomiast po upływie tego okresu, przesłanki prawa do renty są oceniane na nowo zważywszy, że art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie ma zastosowania w przypadku, gdy ubezpieczona miała przyznane prawo do renty na podstawie art. 57 ust. 2 ww. ustawy. Jak wynika z przedstawionych wyżej rozważań, prawo do renty powstaje *ex lege*, zaś decyzja stwierdzająca jego nabycie ma charakter deklaratoryjny. Na gruncie art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie prawomocne przyznające ubezpieczonej rentę wiąże w tym sensie, że nikt nie kwestionuje prawa ubezpieczonej do renty w okresie orzeczonym wyrokiem sądu, co nie zmienia faktu, że prawo do renty na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS już w momencie wyrokowania było wygaszone, ponieważ upłynął okresu przyznania, a wskutek braku całkowitej niezdolności do pracy nie zostało przywrócone.

W sprawie istotne jest zatem to, że prawo do renty ma charakter abstrakcyjny, a w dotychczasowym stanie prawnym renta przyznawana na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS była prawem samoistnym w odniesieniu do renty przyznawanej na podstawie art. 57 ust. 1 ustawy. Stąd wykluczone było zastosowanie art. 61 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W takim stanie prawnym nie ma waloru prejudykatu orzeczenie sądowe przyznające - po wygaśnięciu prawa do renty przyznanej na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy - prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy na warunkach art. 61. W kontekście zmiany przepisów art. 57 i art. 58 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli ubezpieczony nabędzie prawo do świadczenia wskutek spełnienia przesłanek wynikających z dotychczasowego brzmienia tych przepisów, a kolejny wniosek związany z nabyciem prawa na następny okres złoży już po zmianie przepisów, to taki stan implikuje *ex lege* utratę powstałego prawa (por.

wyroki Sądu Najwyższego z 7 stycznia 2014 r., I UK 228/13, i 19 marca 2014 r., I UK 334/13). Sąd Najwyższego ma przy tym na uwadze, że w orzecznictwie funkcjonuje pogląd, że w postępowaniu sądowym toczącym się na skutek odwołania ubezpieczonego od decyzji organu rentowego w przedmiocie ponownego ustalenia prawa do świadczenia rentowego nie mogą być badane te same kwestie, o których rozstrzygnął wcześniej sąd prawomocnym wyrokiem w sprawie między tymi samymi stronami w związku z odwołaniem ubezpieczonego od wcześniejszej decyzji odmawiającej prawa do tego świadczenia (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2011 r., III UK 116/10, OSNP 2012 nr 9-10, poz. 125 i powołane w jego uzasadnieniu wcześniejsze orzeczenia). Teza ta - niebudząca jakichkolwiek wątpliwości co do swojej słuszności - nie ma jednak bezpośredniego zastosowania w niniejszej sprawie, właśnie z uwagi na tę istotną różnicę wynikającą z samoistnego charakteru świadczeń rentowych przyznawanych na podstawie art. 57 ust. 2 i art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy uznał, że podstawy skargi były nieusprawiedliwione, zatem w myśl art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną ubezpieczonej.

r.g.